

Négy téma, tíz tanulmány – az Areopolisz történelmi és társadalomtudományi kutatócsoport idei évkönyve nemrég jelent meg és ismét letett néhány hiánypótló tanulmányt a történészek asztalára. Szakmai anyagokról van szó, azonban néhány olyan nyelvezettel íródott, amit a laikus, a történelem iránt érdeklődő is szívesen elolvashat.

A családtörténeti témakörben négy kutató tanulmánya jelent meg, **Mihály János** az egyházas nemesekről,

M

ihály Tibor

a Tiboldy családról,

Bicsok Zoltán

a csíkszéki pecsétekről,

Sándor-Zsigmond Ibolya

pedig Szentábrahámi Lőrinczy Dénesről írt.

Novák Károly-István és **Róth András Lajos** két iskolatörténeti témát dolgoztak fel, Novák Jaklovszky Dénes tanárról, Róth a székelyudvarhelyi Főreáliskola, valamint a Kő-és Agyagipari Szakiskola önképzőköréről írt.

A szocializmus korszakáról ezúttal két tanulmányt olvashatunk, **Oláh Sándor** az ötvenes

években tervezett Udvarhely-környéki falunevekről,

Demeter Csanád

a hetvenes évekbeli székelyföldi klubmozgalmakról, zenei életről írt tanulmányt.

Az évforduló miatt két **első világháborús téma** is helyet kapott a kötetben, **Gidó Csaba** az udvarhelyszéki unitárius harangok sorsáról írt,

Forró Albert

pedig az 1916 évi székelyudvarhelyi menekülés történetéről – szerintünk a témája miatt utóbbi a kötet legizgalmasabb írása. Forró kiváló tanulmányt írt, ami nagyon jól érzékelteti azt, hogy

mi történhetett száz évvel ezelőtt

kisvárosunkban és környékén.

Megüzenték és egyből jöttek is

1916 nyarán, augusztus végén Románia hadat üzent a monarchiának és nagyon hamar betört Erdélybe – a meglepetésszerű támadás következtében szeptember első napjaiban már elestek a háromszéki városok, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely, s haladtak Udvarhelyszék felé. Az itteni lakosság számára kijelölték Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod vármegyéket – elvileg oda kellett volna eljutniuk az udvarhelyszékieknek, akiknek a településein már megjelentek a csíki és a háromszéki menekültek.

Az evakuálást már az első napokban megkezdték, hiszen augusztus 29-én már Udvarhelyre érkeztek az első csíki menekültek. Az eseményeket a történész jórészt az akkori lelkészek írásos beszámolóí alapján készítette – néha megdöbbentő mondatok, megállapítások éreztetik velünk, hogy milyen érzés lehetett azokban a napokban élni. *„Nem volt egy ember, ki a közönséget megnyugtassa, tájékoztassa és irányítsa.”*

– írta

Vajda Ferenc

református esperes az akkori zűrzavaros napokról.

Egymást lopták meg a szerencsétlenségben

Szeptember 11-re már alig 2000-2500 udvarhelyi maradt az akkor kb. tízezres lélekszámú városban, az osztrák-magyar hadsereg **a Hargitán próbálta feltartóztatni a román csapatokat.**

Az üzletek, vendéglők még szeptember 13-áig nyitva voltak, majd 16-án indult az utolsó négy vonat, amin a tisztviselők, rendőrök, a postahivatali és kórházi személyzet hagyta el a várost.

A vidékiek főleg szekerekkel, állataikat hajtva mentek nyugatnak, a vonatok nagyon zsúfoltak

voltak. Nagyon sok személyi poggyász ottmaradt az udvarhelyi vonatállomás raktárában – ezt néhány nap múlva az otthon maradtok s az utasok „rekvirálták”, magyarul egymást lopták meg az emberek a szerencsétlenségben.

Muzsnán, Galambfalván csaptak össze a románokkal

Voltak olyan települések is a környéken, például Farcád és Ócfalva, amelyekről nem menekültek el az emberek – ezzel például elérték azt, hogy legalább az ő házaikat nem fosztotta ki az elvonuló osztrák-magyar vagy a bevonuló román hadsereg.

Az elmenekülők hét, nyolc, esetenként tíz nap alatt értek a mai Magyarország területére, sokszor nagyon viszontagságos körülmények között. Mezőtúron legalább 2000-2500 udvarhelyi és környéki kapott átmenetileg elhelyezést – megélhetésüket az állam **napi egy koronával** támogatta, de a rendszer nem mindig működött, nem mindenütt részesültek megfelelő ellátásban.

1916. szeptember 18-án a román katonák bevonultak Székelyudvarhelyre, másnap már **román zászlók lobogtak**

a fontosabb épületeken, a környéken pedig súlyos harcok voltak – például a Tolvajos-tetőn, Szentegyházán, majd a bevonulást követően Farcádban, Kisgalambfalván, Décsfalva környékén, illetve Fiafalván és Muzsnában is súlyos összecsapások voltak. Keresztúrt már nem tudták elfoglalni, mert az osztrák-magyar hadsereg offenzívája miatt át kellett csoportosítaniuk a hadtesteket.

Visszavonultak, mi meg visszajöttünk

Udvarhelyen főleg a lakatlan házakat fosztogatták, de mindennapos volt az erőszak, az itthon maradt lakók terrorizálása. Ez az állapot szeptember végéig tartott, akkor kezdődött meg a román csapatok rendezetlen, de elég gyors visszavonulása.

A lakosság október közepén kezdett visszaszivárogni Székelyudvarhelyre, megindulhatott a helyreállítás, az élet normális mederbe való terelése. Mindez két évig tartott, hiszen **1918-ban ismét betört a román hadsereg Erdélybe**

– annyi különbséggel, hogy akkor véglegesen itt is maradt. De az már egy másik történet.